

MAGYARORSZÁG IDEGENFORGALMI HELYZETÉRTÉKELÉSE 2004-2022 KÖZÖTT A REGIONÁLIS KÜLÖNBSÉGEK TÜKRÉBEN

Gyurkó Ádám – Hamza Csaba – Bujdosó Zoltán

Összefoglalás

A tanulmány célkitűzése, hogy bemutassa az Európai Unió belüli Magyarország turisztikai teljesítőképességét 2004 és 2022 között. Az elemzés az országos tendenciákon felül a régiós, NUTS2-es szintekre is fókuszál. Európai viszonylatban hazánkat közepes turisztikai teljesítmény jellemzi, ugyanakkor ennek ellenére is az idegenforgalom nemzetgazdasági szinten meghatározó iparág, a GDP-bez való hozzájárulás alapján. A kutatás rávilágít a társadalmi-gazdasági mutatószámok alapján is azonosítható regionális különbségekre és ezek összefüggéseire a gazdasági meghatározottsággal és a turisztikai teljesítménnyel. Budapest túlzott dominanciája ugyanis a legtöbb társadalmi-gazdasági mutatóban azonosítható. A főváros „vízfejűségének” következménye, hogy Magyarország periférikus térségeiben komoly gazdasági kihívások alakultak ki. A regionális egyenlőtlenségek mérséklése ezen térségekben kulcsfontosságú a gazdasági felzárkózás elősegítésében, a társadalmi feszültségek, különös-képpen az elnéptelenedés elkerülése érdekében. A tanulmányban megjelölt mutatóknál a 2008 utáni és a 2020-21-es években – az előző évek viszonyaihoz képest – jelentős mértékű visszaesés tapasztalható. Ennek hátterében a gazdasági világválság és a koronavírus világjárvány húzódik, mely események jelentős hatással voltak hazánk általános gazdasági és idegenforgalmi teljesítőképességére.

Kulcsszavak: gazdasági teljesítmény, regionális különbségek, turisztikai helyzetértékelés, turizmusfejlesztés
JEL: Z32

ASSESSMENT OF TOURISM IN HUNGARY BETWEEN 2004-2022 IN THE LIGHT OF REGIONAL DIFFERENCES

Abstract

The objective of the study is to present the tourism performance of Hungary within the European Union between 2004 and 2022. In addition to national trends, the analysis also focuses on the regional NUTS2 level. In European terms, Hungary is characterised by a medium tourism performance, but tourism is still the dominant industry at the level of the national economy in terms of its contribution to GDP. The research highlights regional differences in socio-economic indicators and their correlation with economic determination and tourism performance. Indeed, the overdomination of Budapest can be identified in most socio-economic indicators. The consequence of the capital's 'hydrocephalus' is that Hungary's peripheral regions have developed serious economic challenges. Reducing regional disparities in these areas is key to promoting economic catching-up and avoiding social tensions, in particular depopulation. The indicators presented in the study show a significant decline in the years after 2008 and in 2020-21 compared to previous years. This is attributable to the global economic crisis and the coronavirus pandemic, which have had a significant impact on the overall economic and tourism performance of our country.

Keywords: economic performance, regional differences, tourism situation assessment, tourism development
JEL: Z29

Bevezetés

Néhány évtized alatt a turizmus világszerte nemzetgazdaságokat meghatározó iparággá nőtte ki magát. Magyarországon 2020-ban a turizmus szektor a koronavírus járvány ellenére is 5,4%-al járult hozzá közvetlenül a GDP-hez. Továbbá kihangsúlyozandó, hogy mindezt úgy éri el a szektor, hogy Magyarország nem nevezhető egy turisztikai „nagyhatalomnak”, ugyanis nincsenek tengerpartjai, magashegységei vagy nemzetközi szinten ismert attrakciói.

Az idegenforgalom alapvető jellegénél fogva városias jelenség, de egyre nagyobb jelentőségre tett szert a vidéki térségekben is. Ezt támasztja alá, hogy a turizmus társadalmi-gazdasági szerepe egyre jelentősebbé válik, a helyi gazdaság- és térségfejlesztés kitüntetett eszközeként tekinthetünk rá (Jarkko, 2010; Gulyás, 2019; Priatmoko et al., 2021). A XXI. század válságos időszakai azonban rávilágítottak az idegenforgalmi szektor sérülékenységre is, melynek hatására a versenyképesség mára kulcsfogalomává vált a turizmus területén. Versenyképesség alatt egy nehezen azonosítható jelentés értendő, mely a piaci versenyben való pozíciószerezést és tartós helytállást jelent, továbbá magában foglalja a piaci részesedést, jövedelmezőséget növekedését és az üzleti sikerességet (Szentés, 2012; Chikán – Molnár – Szabó, 2018). A versenyképesség fogalmi meghatározásában ugyanakkor nincs szakmai konszenzus, sokan sokféleképpen értelmezik. Az OECD definíciója szerint egy nemzetgazdaság versenyképessége azt mutatja meg, hogy egy ország mennyire képes olyan termékeket és szolgáltatásokat előállítani – szabad és tisztességes piaci körülmények között –, amelyek a nemzetközi piacon keresettek és ezáltal mennyire tudja lakosai reáljövedelmét tartósan növelni. Az Európai Unió növekedés, foglalkoztatottság és versenyképesség alapkérdéseit áttekintő Fehér Könyve a versenyképesség értelmezésekor a gazdasági növekedésből indul ki, emellett a társadalmi elvárások, a növekvő életszínvonal és a kis jövedelemkülönbség is megjelenik a meghatározásnál (Lukovics – Farkas – Lengyel, 2010).

A világtörténelem folyamán a versenyképesség alapját szolgáló javak területileg mindig is koncentráltan voltak jelen, mely ugyanígy az idegenforgalmi szektorban is megfigyelhető a vonzerők aránytalan eloszlása okán. A gazdasági térszerkezetre jelentős befolyást gyakorol a globalizáció, melynek egyik paradox hatása a lokalizáció felerősödése. A világon mindenütt megfigyelhető a régiók, városok előtérbe kerülése a nemzetállami szinthez képest (Paul – Grahame, 2006; Nemes-Nagy, 2009; Lengyel, 2012; Lukovics, 2017). A javak koncentrációja mentén kialakuló versenyképes állapot törvényszerűen magával vonzza a területi egyenlőtlenségeket. Ezen különbségek folyamatos változást mutatnak, melynek oka, hogy a társadalmi és gazdasági folyamatok térben és időben újra rendeződnek. A hátrányos helyzetből való kikerülés komplex stratégiákban való gondolkodás eredményeképpen jöhet létre, melyhez a társadalmi és gazdasági folyamatok térszerkezeti változásokra gyakorolt hatásainak átfogó ismerete szükséges (Káposzta, 2014). Ezen folyamatok legnagyobb vesztesei egyértelműen a vidéki, periférián elhelyezkedő térségek, melyeknek egyre inkább zsugorodó társadalmi szerepkörrel és gazdasági meghatározottsággal kell szembenéznük (Ritter, 2008, Péntes, 2011; Ritter – Nagy – Tóth, 2013).

Magyarországon a fő „gravitációs” központ szinte minden társadalmi, gazdasági mutatóban a főváros. Budapest dominanciájának kialakulása mögött évszázados történelem húzódik, mely történet vezérfonala, hogy nem volt olyan gazdasági szerkezetváltás hazánkban, mely a decentralizációt helyezte volna előtérbe (Tóth, 2018).

A globalizált világban a gazdaság irányító központjaivá a nagyvárosok váltak – hazánkban ez a kategória Budapest –, melyek a multi- és transznacionális vállalatok jelentőségének fokozódásával kerültek előtérbe (Tóth, 2016). Magyarországon a fővárost követő hierarchiaszinten nincs olyan város, mely akár egy területen is képes lenne konkurálni Budapesttel (Molnár – Dézsi – Lengyel,

2018). A globális verseny tulajdonképpen a nagyvárosok és régiók versenyévé is vált egyben (Dicken, 2007; Dömötör – Mátyás – Balázs, 2016; Simon, 2017; Albach, 2018). A városok, régiók fejlődésében nemcsak a vállalatoknak, hanem a társadalmi, humán tényezőnek is felülreprezentált szerepe van, ugyanis részvételük a téralakításban, hozzáállásuk a kihívásokhoz fontos meghatározó tényező a térségi versenyképességben is (Bujdosó et al., 2016; Kozák et al., 2018). Hazai környezetben kijelenthető, hogy – elsősorban – gazdasági értelemben mélyül a szakadék a gyorsan alkalmazkodó főváros, az Észak-Dunántúl és az ország többi része között (Süli-Zakar – Lenkey, 2014).

A gazdasági teljesítőképesség és a turisztikai meghatározottság területi koncentrációja nagyfokú összefüggést mutat (Papp, 2012; Csath, 2017; Bohlin – Brandt – Jörgen, 2022; Gyurkó, 2022; Káposzta – Nagy, 2022) a legtöbb desztinációban. Budapest, mint az ország fővárosa, messze kiemelkedik a gazdasági és társadalmi fejlettségi mutatók tekintetében, és meghatározza az ország gazdasági fejlődésének dinamikáját. Az országba irányuló nemzetközi turizmus tekintetében szintén Budapest vízfejűsége azonosítható. Ennek eredményeképpen az ország periférikus régiói nehezen tudnak lépést tartani, és a regionális különbségek egyre inkább mélyülnek.

A regionális különbségek mérséklését a 2004-től hazánkba érkező Európai Unió kohéziós fejlesztési források sem voltak képesek elérni, Budapest túlzott dominanciája nem mérséklődött (Kenyel, 2012; Kovács – Mezei, 2016; Dobó – Pintér, 2022a). Ennek következtében az ország periférikus régióiban komoly gazdasági kihívások jelentkeztek, mely nem csupán gazdasági problémákhoz, hanem társadalmi feszültségekhez és elnéptelenedéshez is vezethet, ami hosszú távon fenyegeti – elsősorban – a vidéki térségeket.

A regionális fejlesztési politikák és beruházások további támogatása tehát kulcsfontosságú Magyarország gazdasági (Dobó – Pintér, 2022b; Kovács – Vasvári – Ruszkai, 2023) és turisztikai fejlődése szempontjából (Gyurkó, 2020). Ugyanis az idegenforgalmi meghatározottság – az európai desztinációkban – nagymértékű, egyenes arányú korrelációt mutat az általános társadalmi-gazdasági jóléti mutatókkal (Sak – Karymshakov 2012; Laczkó – Stocker, 2020). A regionális egyenlőtlenségek csökkentése az elkövetkező évek kiemelt célkitűzése kell, hogy legyen annak érdekében, hogy az ország egyenletesebb és fenntarthatóbb fejlődést érjen el gazdasági és turisztikai szempontból egyaránt.

A XXI. század válságos periódusai – a 2008-as gazdasági világválság és a 2020-ban kibontakozó koronavírus-világjárvány – egyértelműen rámutattak arra, hogy az idegenforgalmi szektor válságállóságának kulcsa a nemzetközi és belföldi turizmus egyensúlya (Fekete-Fábián – Jánosi, 2022). Ugyanis a több irányból érkező és magas számú turistaforgalom csökkentheti a szektor külső tényezőkkel szembeni kitettséget, és hozzájárul az iparág stabilitásához. A járvány időszakában viszont a gazdasági fejlődés Shumpeter-féle alaptézisét, miszerint a rövid távú célokért nem áldozzuk fel a hosszú távú érdekeket (Csorba, 2019) szükségszerű volt háttérbe szorítani a pandémia alatt, ugyanis az epidemiológiai kockázatok minimalizálása volt az elsődleges globális törekvés. A válságállóság szempontjából kiemelten fontos, hogy a desztináció szerteágazó turisztikai termékkínálattal rendelkezzen, mivel a társadalmi-gazdasági krízishelyzetek ideiglenesen vagy akár hosszabb távon is átstrukturálhatják a keresleti viszonyokat. Ezen felül a válságos időszakok hatására bekövetkező változó fogyasztói igényekre való gyors reagálás szükségessége is a versenyképesség megőrzésének alappillére (Csugány-Tánczos, 2019). Magyarországon ez a folyamat a koronavírus-járvány idején volt megfigyelhető, amikor az egészségturisztikai szolgáltatásra épülő desztinációk jóval nagyobb mértékű forgalmi visszaesést szenvedtek el. Magyarországon a Nyugat-Dunántúl régió példája kiválóan bemutatja, hogy egy stabil – jelentősebb belföldi, de meghatározó nemzetközi érdeklődés – és sokoldalú turisztikai termékkínálat nagyobb fokú válságellenállóképességet mutat.

Tehát az egyensúly fenntartásában a belföldi és külföldi vendégek között, valamint a turisztikai attrakciók sokszínűsége kulcsszerepet játszik a turisztikai fenntarthatóság és stabilitás elérésében.

Ennek alapján a turisztikai szektor fejlesztése és diverzifikálása is létfontosságú Magyarország turisztikai versenyképességének javításában és a válságokkal szembeni ellenállóképességének növelésében.

Anyag és módszer

A tanulmány céljaihoz elengedhetetlenül szükséges volt megbízható és összehasonlítható adatforrások használata. A szükséges adatok alapvetően két adatbázisból származnak, melyek az alábbiak.

- Eurostat: Az Európai Unió hivatalos statisztikai portálja, ahol megbízható és összehasonlítható adatok találhatóak az EU tagállamainak különböző gazdasági és turisztikai mutatóiról.
- Magyar Központi Statisztikai Hivatal (KSH): A hazai gazdasági és társadalmi mutatók legfontosabb forrása, ahol a regionális és országos turisztikai és gazdasági adatok is megtalálhatóak.

Az adatgyűjtés során a vizsgált időszak, 2004 és 2022 között rendelkezésre álló adatokból került összeállításra egy átfogó adatbázis, mely az alábbi adatköröket foglalta magában.

- Egy főre jutó bruttó átlagkereset (Ft)
- Egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP/fő, ezer Ft)
- Kereskedelmi célú szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma (db)
- Kereskedelmi szálláshelyek összes bruttó szállásdíj árbevétele (1 000 Ft)
- Külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (fő)
- Vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (fő)

Az adatkörök elemzésére 2004 és 2022 közötti időintervallumban került sor. Területi alapon pedig a vendégéjszakák száma alapján az EU-25 tagállama (Ciprus és Málta nélkül), a többi mutató tekintetében pedig Magyarország teljes területe, továbbá a NUTS2-es és egyes mutatók tekintetében a NUTS3-as közigazgatási egységek elemzésére került sor.

A tanulmány során a mutatókra épülő elemzési módszerek alapvetően leíró jellegűek voltak. A vendégéjszakák száma, a turisták száma, valamint a bruttó szállásdíj árbevételek abszolút értékeinek időbeli trendjeinek elemzése lehetővé tette a turisztikai teljesítőképesség alakulásának mélyebb megértését. A tanulmányban a GDP/fő NUTS2-es szintű elemzésére került sor, mely összevetésre került a NUTS3-as egy főre jutó bruttó átlagkeresetekkel és a turisztikai, forgalmi mutatókkal. Az elemzés hozzájárul a gazdasági teljesítőképesség regionális sajátosságainak megértéséhez és a turisztikai mutatókkal való összefüggések feltárásához.

A regionális különbségek szemléltetése céljából QGIS szoftver segítségével készült egy torzított térkép, mely a NUTS2-es régiók területi kiterjedését alapul véve mutatja be az egyes régiók gazdasági teljesítőképességét a GDP/fő alapján, ezzel kiemelve a regionális különbségeket.

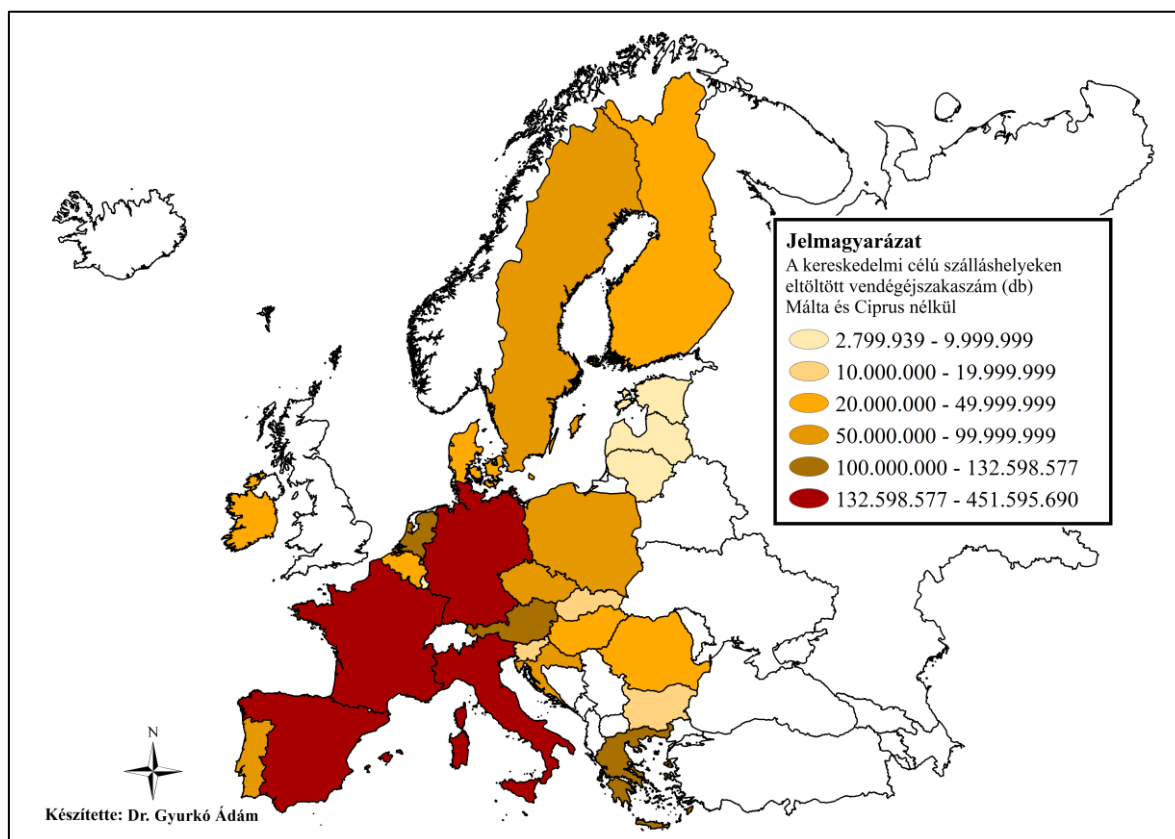
Magyarország turisztikai teljesítőképessége az Európai Unióban

Napjainkra a turizmus világszerte nemzetgazdaságokat meghatározó iparaggá nőtte ki magát. Európa egésze és így az Európai Unió tagállamai hosszú ideje vezető szerepet töltenek be a turisztikai piacon. A térség vonzerejét annak gazdag történelme, sokoldalú kulturális örökségei és impozáns

természeti tájai generálják. Ennek révén az EU gazdaságában jelentős szerepet játszik az idegenforgalmi szektor, a GDP-hez való hozzájárulása nemzetgazdasági és az integráció egészét nézve is kiemelkedő.

Az Európába irányuló turizmus bővülését támogatja a közlekedési infrastruktúra és a turisztikai szolgáltatások fejlett hálózata. A Schengeni Egyezmény értelmében az Európai Unió országai közötti határok sok esetben szabadon átjárhatók, amely lehetővé teszi az egyszerűbb és kényelmesebb utazást az uniós állampolgárok számára. Ezen kívül a repülőterek, vasútállomások és közlekedési hálózatok jól kiépítettek és összekapcsolódnak, ami fokozza a mobilitást.

Jelen tanulmány célkitűzése Magyarország turisztikai és gazdasági teljesítőképességének jellemzése 2004 és 2022 között a regionális különbségek tükrében. Európai viszonylatban Magyarország idegenforgalmi teljesítőképessége középszerűnek mondható. A turizmus rekordévének mondható 2019-es évben az ország vendégforgalma meghaladta a 33 millió éjszakát, mely alapján Magyarország az EU-27 tagállamai közül a 15. leglátogatottabb volt. Magyarországról turisztikai értelemben elmondható, hogy magashegységek, tengerpartok és globális szintű vonzerők hiányában nem nevezhető egy turisztikai nagyhatalomnak. Ezen jellegzetesség mentén az ország turizmusa sokkal inkább az épített, a természeti, a kulturális örökségek, az ételek és italok, valamint a gyógyfürdők és wellness szolgáltatások iránti keresletre épít. A magyar történelem és kultúra iránti érdeklődés, valamint a számos gyógy- és termásvízforrás, melyek gyógyító hatásukról híresek, szintén fontos vonzerők. Nemzetközi turisták tekintetében főként a szomszédos tagállamokból érkeznek ide vendégek, de növekszik azon turisták száma is, akik Ázsiából és az USA-ból látogatnak el az országba. A magyarországi turizmus jelentős része a főváros, Budapest és a balatoni régió köré épül, de a vidéki régiókban is keresleti és kínálati oldalról egyaránt dinamikus fejlődő célpontok.

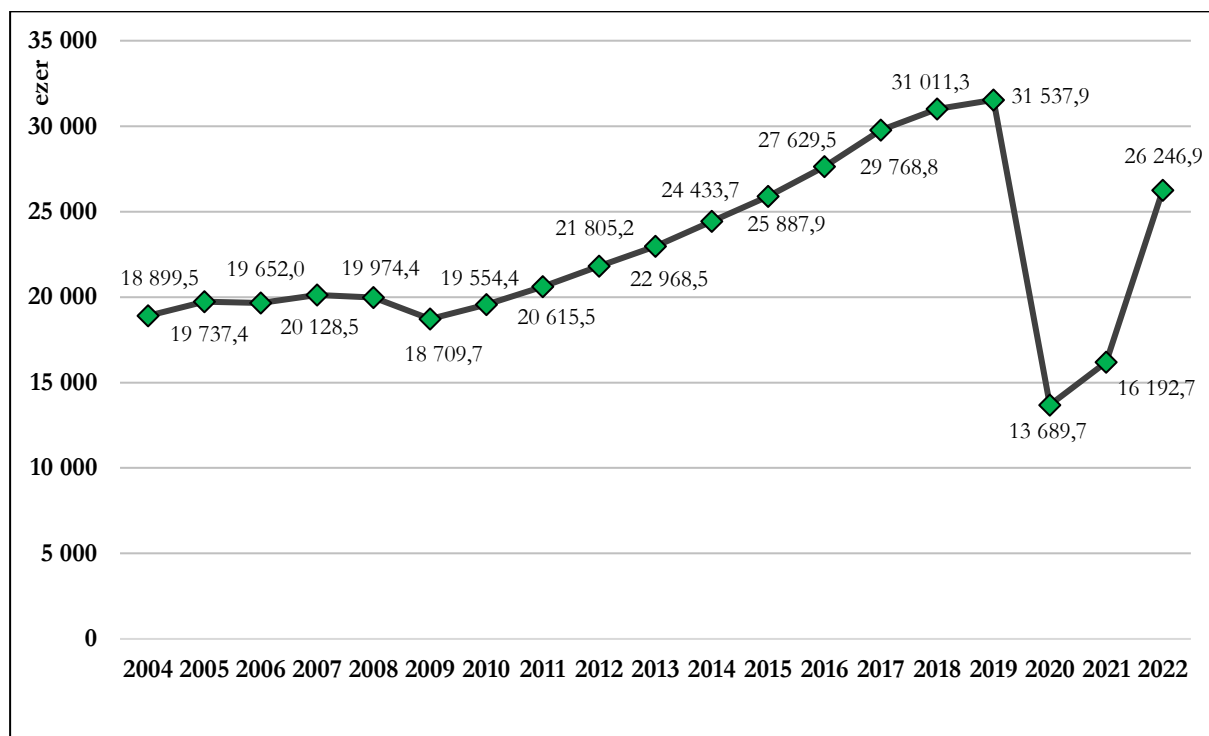

1. ábra: A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma az Európai Unióban (EU-25, Málta és Ciprus kivételével) 2022-ben

Forrás: Eurostat adatbázis, 2023 alapján saját szerkesztés

Az 1. ábrán látható a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma az Európai Unióban 2022-ben. A térkép adathiány miatt nem tartalmazza az EU-27 tagállamai közül Málta és Ciprus forgalmi mutatóit. A vendégforgalmi mutatók alapján, mely tartalmazza a belföldi és külföldi vendégéjszakákat is – sorrendben – Spanyolország, Franciaország, Németország és Olaszország voltak a leglátogatottabb desztinációk 2022-ben. Ezen országok elérték a 400 milliós vendégéjszakát, melyet alapvetően – Németország kivételével – elsősorban a klasszikus tengerparti nyaralásokat lehetővé tevő adottságaik révén voltak képesek felmutatni.

Az elmúlt évtizedekben a magyarországi turizmus folyamatosan növekedett, kivétel ez alól a 2008-as gazdasági világválság és a 2020-as koronavírus-járvány időszakai, amelyek jelentős visszaesést okoztak a turizmusban. A 2004-ről 2022-re azonban az összes vendégéjszakák száma jelentős növekedést mutatott, 2004-ben még csak 18,9 millió vendégéjszakát regisztráltak az országban, míg 2022-ben már több mint 26,2 milliót. A belföldi turizmus is jelentős növekedést mutatott az utóbbi években, továbbá 2020-ban a pandémia időszakában a belföldi vendégforgalomnak volt köszönhető, hogy nem omlott össze teljes mértékben a szektor.

2. ábra: Magyarország kereskedelmi szálláshelyein eltöltött vendégéjszakák száma 2004-2022 között (éjszaka)

Forrás: KSH Adatbázis, 2023 alapján saját szerkesztés

A 2. ábrán figyelhető meg Magyarország kereskedelmi szálláshelyein eltöltött vendégéjszaka szám változása az elmúlt 18 évben, 2004 és 2022 között. A hosszabb távú idősoros adatok révén lehetőség nyílik az „uralkodó” trendek vizsgálatára. Ebben a tekintetben a diagramot 4 részre lehet osztani, az első a 2008 előtti konszolidált növekedés időszaka, melyet a 2008 és 2011 közötti csökkenés, majd kisebb stagnálás időszak követett. A harmadik szakaszban egy szignifikáns növekedés volt tapasztalható egészen a 2020-ban kibontakozó és vilájárvánnyá duzzadó koronavírus-járvány megjelenéséig. Végül az utolsó, negyedik szakasz 2020 és 2022 között azonosítható, mely jól prezentálja a turizmus szektor történelmi mélypontját, továbbá az ebből történő dinamikus elmozdulást is jól szemlélteti a 2022-es statisztika.

Magyarország regionális turisztikai teljesítőképessége 2004 és 2022 között

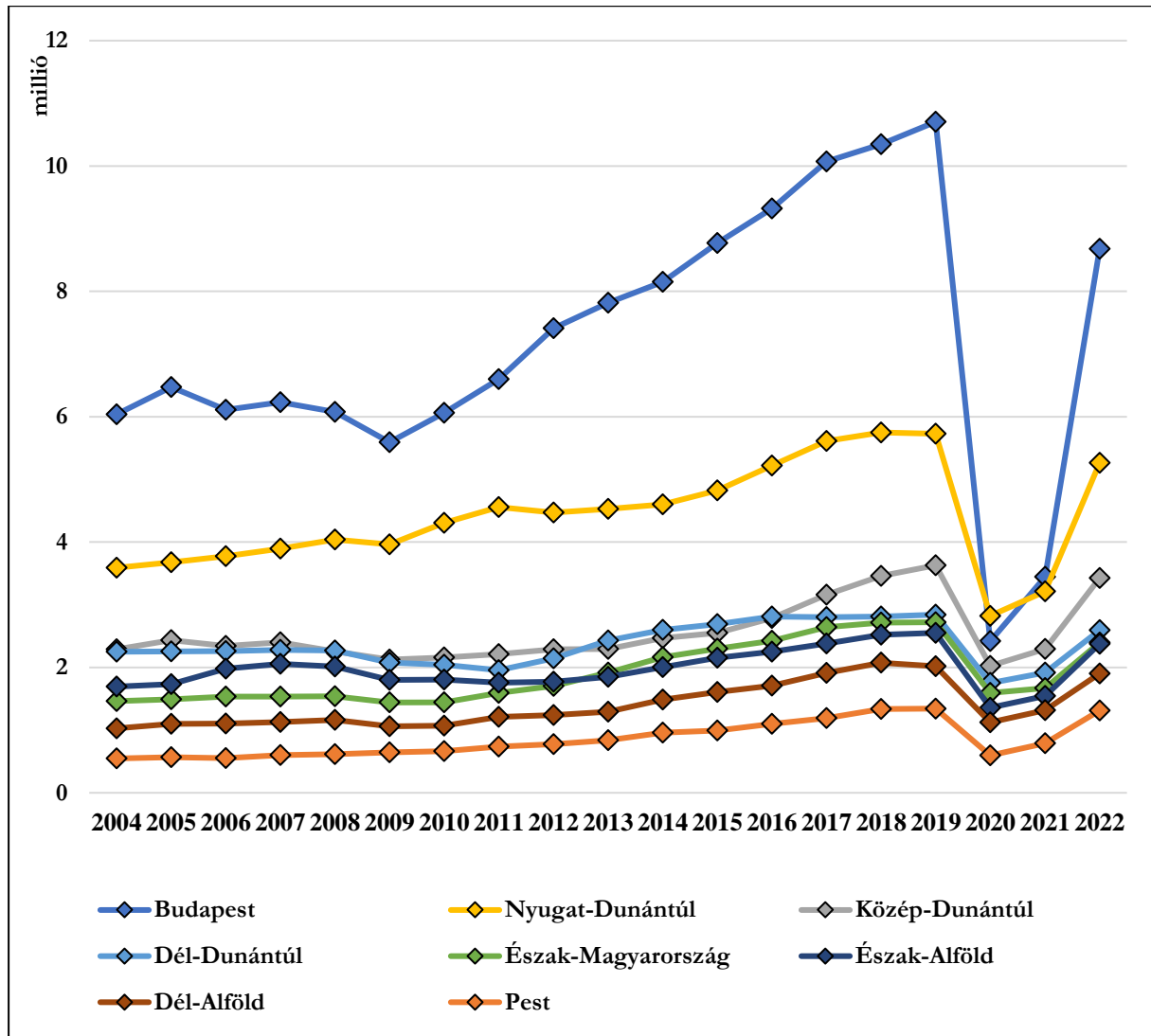
Magyarország turisztikai ipara jelentős fejlődést mutatott az elmúlt évtizedekben. 2004-ben Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz, ami új lehetőségeket teremtett a turizmus terén. A budapesti turizmus kiemelkedően fontos szerepet játszik Magyarország idegenforgalmában. A fővárosban az elmúlt évtizedekben jelentős turisztikai infra- és szuprastrukturális beruházásokat hajtottak végre. Ezen felül a főváros számos – nemzetközi szinten is érdeklődésre okot adó – látványosságot kínál, mint például a Parlament, a Halászbástya, a Duna-part és a híres Gellért és a Széchenyi gyógyfürdők. Ennek eredményeképpen Budapest évről-évre növekvő számú turistát vonz. A 2019-es rekordévben a főváros látogatottsága meghaladta a 10,7 milliós vendégéjszakaszámot, melyet összesen 4,6 millió turista generált, melyből majdnem 4 millió fő külföldi volt.

A 3. ábrán látható a kereskedelmi célú szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma Magyarország régióiban. Az adatokból kiderül, hogy általánosságban a vendégéjszakák száma 2009 és 2019 között dinamikus növekedést mutatott. A regionális megoszlást vizsgálva Budapest a leglátogatottabb desztináció, mely térség 2009 és 2019 között jóval dinamikusabb bővülésen esett át, mint a többi régió. Ennek hátterében elsősorban a nemzetközi turisták számának és arányának nagymértékű növekedése áll. A forgalmi mutatókra ez egyértelműen pozitív hatással volt, ugyanakkor negatív hozadéka, hogy igen nagymértékű kitétséget, sérülékenységet eredményezhet, mely a 2008-as gazdasági világválság és a 2020-ban kibontakozó pandémia időszakában a gyakorlatban is megmutatkozott. Mindkét időszakban a forgalmi mutatók drasztikus csökkenése volt tetten érhető, mely mértékét és arányait tekintve is jócskán meghaladta a többi régió veszteségeit. Budapesten ugyanis 2019-ről 2020-ra több, mint 8 millió éjszakával csökkent a vendégéjszakák száma, mely arányait tekintve is 77,4%-os visszaesést jelentett. Ugyanakkor – turisztikai értelemben – a válságos időszakok azon régiókat is mélyen érintették, melyek a magas arányú belföldi turisták miatt viszonylag csekély mértékű visszaesést szenvedtek el. Ennek hátterében az áll, hogy ezen térségek az alacsonyabb társadalmi-gazdasági jóléti mutatók okán kisebb mértékű csökkenést is nehezen képesek tolerálni. Idegenforgalmi tekintetben ez azt jelenti, hogy a periférikusnak mondható desztinációk a válságos vagy válságközeli időszakokban nagymértékű kitétséget mutatnak, az alacsony gazdasági megtérülés miatt. Tehát egy desztináció versenyképességét és kitétséget is nagymértékben meghatározza a nemzetközi turisták száma és aránya.

2022-ben a pandémia kockázatainak jelentősebb mérséklődése után Budapest továbbra is az ország legnépszerűbb turisztikai célpontja 8,6 milliót meghaladó vendégéjszakával. A főváros sokszínű kulturális és történelmi látványosságokat kínál, amelyek nagyszámban vonzzák a külföldi turistákat. Magyarországon Budapest gyakorlatilag az egyetlen igazán nemzetközinek nevezhető desztináció. A külföldi vendégek száma és aránya országos tekintetben is kimagasló, 2022-ben 2,5 millió külföldi turista 6,8 millió vendégéjszakát generált, mely meghaladja az ország más területére érkező nemzetközi turisták teljesítőképességének egészét.

NUTS 2-es szinten, turisztikai teljesítmény (5,2 millió vendégéjszaka) alapján a Nyugat-Dunántúl régió a második legjelentősebb magyar desztináció. A térség a természeti szépségek, a történelmi városok, de leginkább a gyógyfürdők (Hévíz, Zalaegerszeg, Sárvár, Bükfürdő, stb.) vonzzák a látogatókat. A külföldi vendégek száma és aránya meglehetősen magas, melynek hátterében elsősorban az osztrák határ közelsége húzódik. A Közép-Dunántúl régió 3,4 millió vendégéjszakával a harmadik leglátogatottabb desztináció volt Magyarországon 2022-ben. A térség turisztikai potenciálját elsősorban a Balaton északi partszakasza adja. A Dél-Dunántúl régióban szintén a Balaton tó generálja a legnagyobb vendégforgalmat a térségben.

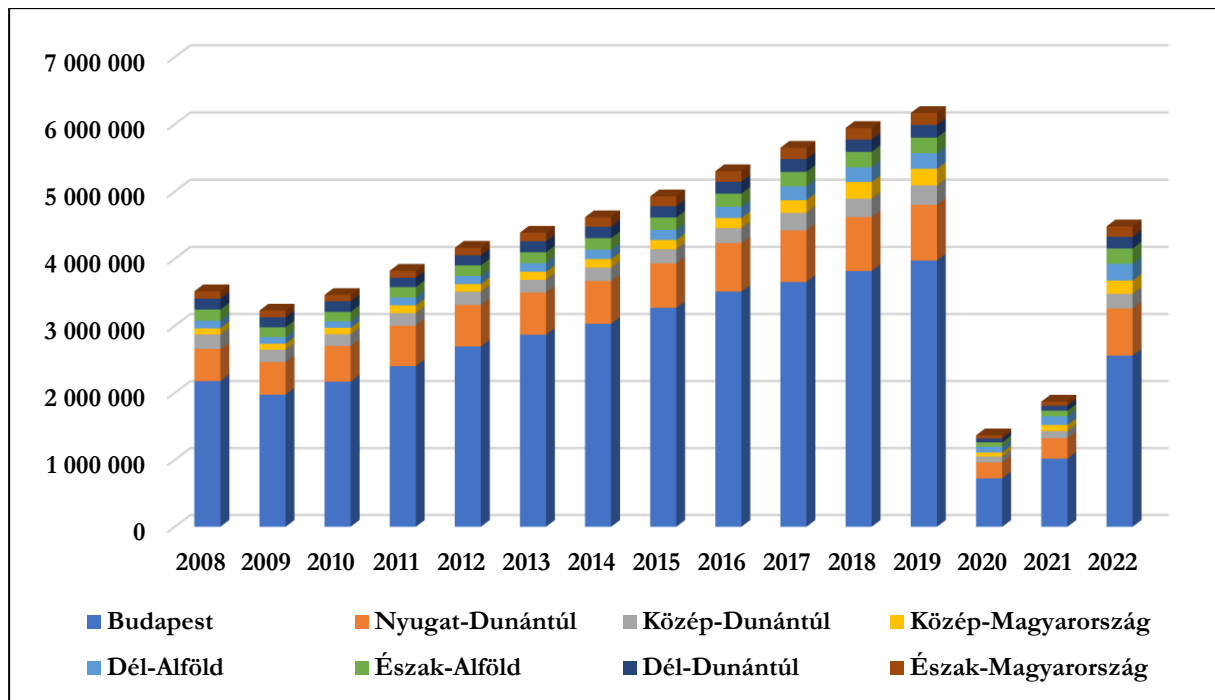
Az ország keleti része a fizetőképes kereslettől távolodva egyre kevésbé nevezhető turisztikai értelemben kiemelt térségnek. Az utóbbi évtizedekben ugyanakkor ezen térségek is nagymértékű felfutáson estek át, az Észak-Magyarország és az Észak-Alföld régióban is közel megduplázódott a vendégéjszakák száma.

3. ábra A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma (millió db) a magyarországi régiókban 2004 és 2022 között

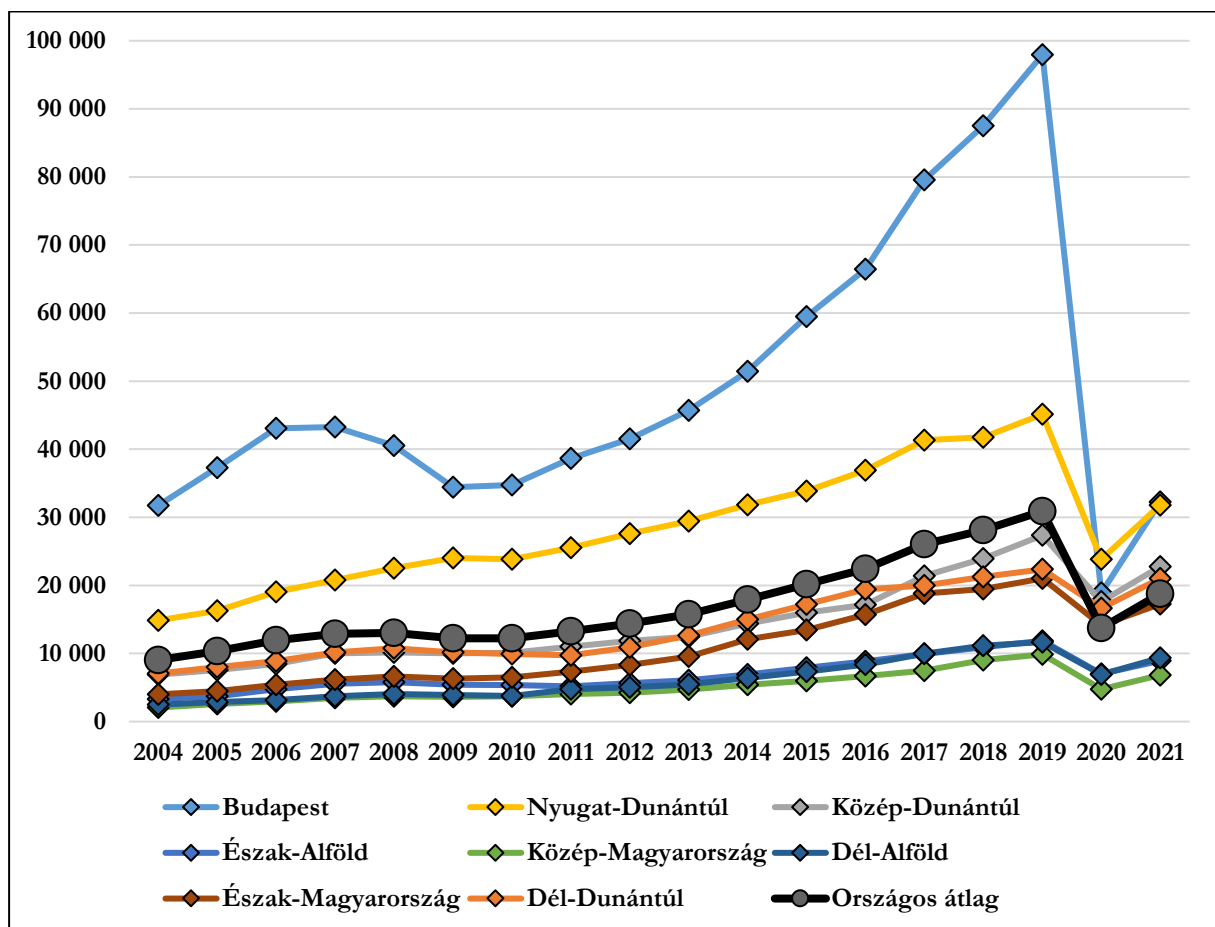
Forrás: KSH adatbázis, 2023 alapján saját szerkesztés

A 4. ábra alapján Magyarországon Budapest nevezhető az egyetlen nemzetközi desztinációnak, ahol a külföldi turisták száma a 2019-es rekordévben majdnem elérte a 4 millió főt (3,97 millió fő). A fővárosban a nemzetközi turisták a vendégek arányának 86,09%-át adták 2019-ben, mely 2020 és 2021-ben ugyan drasztikusan csökkent, de még így is bőven meghaladta a 70%-os arányt. A külföldi turisták számát és arányát tekintve a Nyugat-dunántúli régió nevezhető még nemzetközinek. Abszolút számokat tekintve 2019-ben volt a legtöbb nemzetközi turista az ország nyugati régiójában, összesen 826.761 fő, mely arányait tekintve 41,01%-ot jelentett. A Nyugat-Dunántúl régió elsősorban a fürdővárosainak köszönheti kiemelt szerepkörét, melyek közül több is a nemzetközi turisták kiemelt célállomása. Ezen települések például Hévíz, Zalakaros, Sárvár, Bük, stb.

4. ábra: A külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (fő) a magyarországi régiókban 2004 és 2022 között

Forrás: KSH adatbázis, 2023 alapján saját szerkesztés

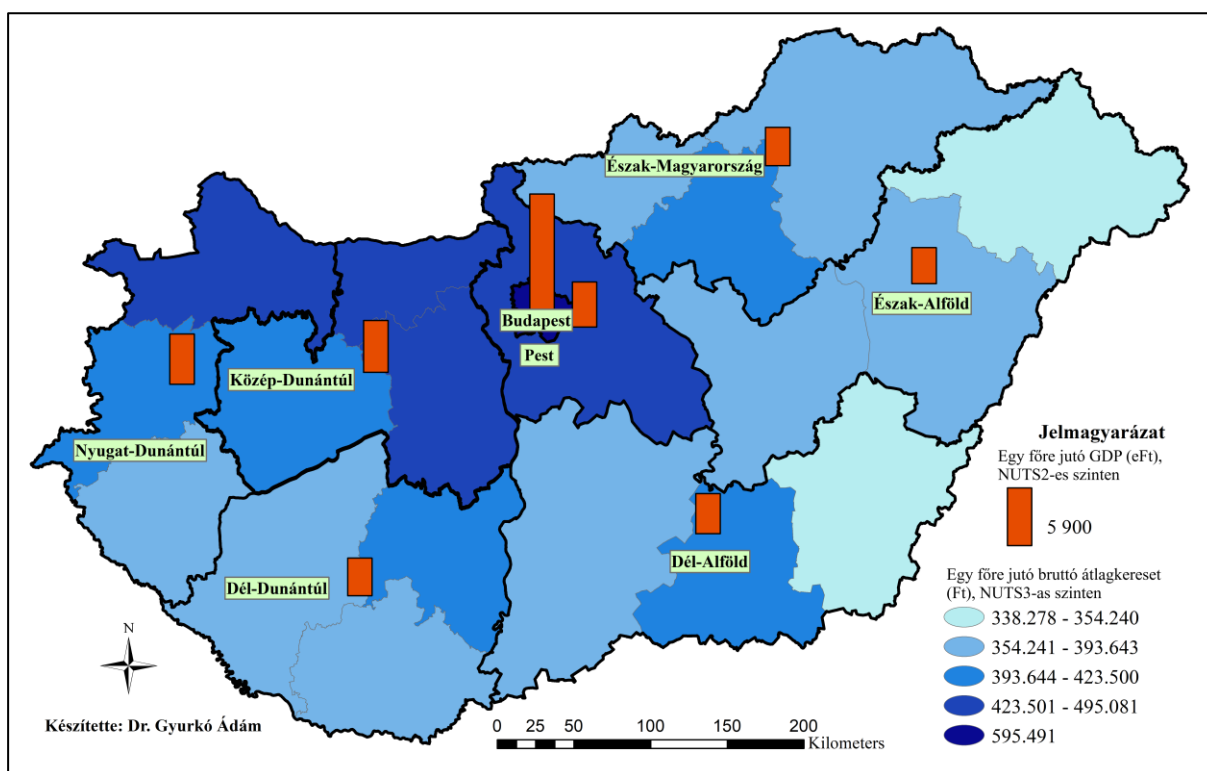
5. ábra: Az idegenforgalmi fejlettség (szálláshelyek összes bevétele / állandó népesség) a kereskedelmi célú vendégéjszakák alapján Magyarország régióiban 2004 és 2022 között

Forrás: KSH adatbázis, 2023 alapján saját szerkesztés

Az idegenforgalmi fejlettség a kereskedelmi szálláshelyek összes bruttó szállásdíj árbevétele és az állandó népesség hányadosaként írható le (5. ábra). A mutató lehetővé teszi az objektív, összehasonlítható teljesítményértékelést mikro és makro szinten egyaránt. A mutató segíti számszerűen kifejezni az idegenforgalmi fejlettséget, ezen felül segítenek megérteni, hogy az idegenforgalom milyen mértékben járul hozzá a helyi gazdasághoz, illetve milyen hatással lehet az idegenforgalom az adott terület lakosságára.

Az idegenforgalmi fejlettség mutató országos tekintetben 2004-ről 2019-re dinamikus felfutáson esett át (5. ábra), mely növekedést ezen időszak alatt a 2008-ban kibontakozó gazdasági világválság tört meg, taszított csökkenő, stagnáló állapotba 2011-ig. A világválság a turisztikai fejlettség mutató tekintetében főként a budapesti desztinációt érintette, a tömeges nemzetközi utazások elmaradásával. A 2020-ban kibontakozó világjárvány idején a budapesti desztináció még markánsabb visszaesésen esett át, sőt az idegenforgalmi fejlettség a Nyugat-Dunántúl régió szintje alá esett. A koronavírus-járvány ugyanakkor nemcsak a nemzetközi utazásokra volt hatással, hanem a bevezetett korlátozó intézkedések miatt a belföldi turizmus is történelmi mélypontra zuhant. Ennek hatására minden régióban és így az országos átlagban is jelentős mértékű csökkenés volt tapasztalható az idegenforgalmi fejlettségben.

Regionális társadalmi-gazdasági különbségek Magyarországon

6. ábra: Az egy főre jutó bruttó átlagkereset (Ft) NUTS3 szinten és az egy főre jutó bruttó hazai termék (ezer Ft) NUTS2 szinten Magyarországon, 2021-ben

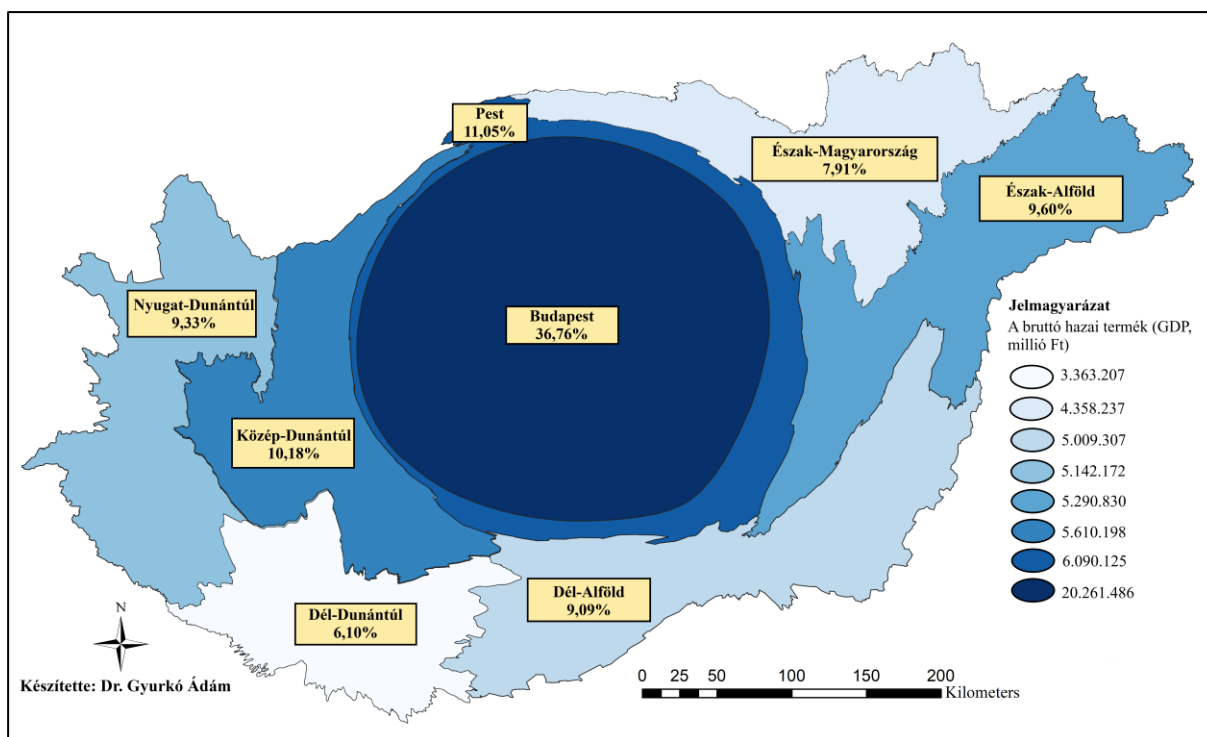
Forrás: KSH Adatbázis, 2023 alapján saját szerkesztés

A 6. ábrán látható az egy főre jutó bruttó átlagkereset (forint) NUTS3 szinten és az egy főre jutó bruttó hazai termék (ezer forint) NUTS2 szinten Magyarországon 2021-ben. Mindkét mutató ese-

tében Budapesten azonosítható kiugró érték, mely jól jelzi Magyarország vízfejtését. Általában kijelenthető, hogy a fővárosokban mindig magasabb a GDP/fő értéke, mely több tényezőre is visszavezethető. Többek között a központi szerepkör, a munkalehetőségek magas mennyiség és minősége, kutatás és fejlesztési központok koncentrációja, közlekedési és egyéb infrastrukturális előnyök valamint a kulturális és oktatási intézmények magas száma és minősége. Az ország gazdasági szerkezete tehát főváros központú, viszont azonosítható egy ÉNY-DK irányú gazdasági tengely, mely főként az ország nyugati szegletét teszi prosperáló térséggé a keleti országrésszel szemben. Ennek eredményeképpen a nyugati megyékben és régiókban az országos átlagnál magasabb az egy főre jutó GDP és az átlagkeresetek is. Az országos átlagot mindkét mutató esetében Fejér és Győr-Moson-Sopron vármegyék haladják meg.

Általában pozitív korreláció tapasztalható az egy főre jutó GDP és az átlagkeresetek mértéke között. Azonban fontos megérteni, hogy ez az összefüggés nem minden esetben egyértelmű és lineáris. Több tényező is befolyásolja a két mutató közötti kapcsolatot és az összefüggés változhat az egyes térségek között. Általában a magasabb gazdasági aktivitású országokban és régiókban magasabb az egy főre jutó GDP és ennek következtében gyakran magasabbak az átlagkeresetek is.

Az összefüggés mögött számos egyéb tényező is állhat, például a gazdasági növekedés, a termelékenység, a munkaerőpiac helyzete, az iparágak összetétele, az oktatási szint és a munkaerő-piaci politikák, stb. A magasabb egy főre jutó GDP lehetőséget teremt a magasabb bérek és keresetek elérésére, amennyiben ehhez gazdasági növekedés és termelékenység fokozódása is párosul. Tehát számos társadalmi-gazdasági tényező együttesen befolyásolja, hogy az egy főre jutó GDP milyen mértékben határozza meg az átlagkeresetek alakulását.

7. ábra: Magyarország régióinak kiterjedése az egy főre bruttó hazai termék tükrében

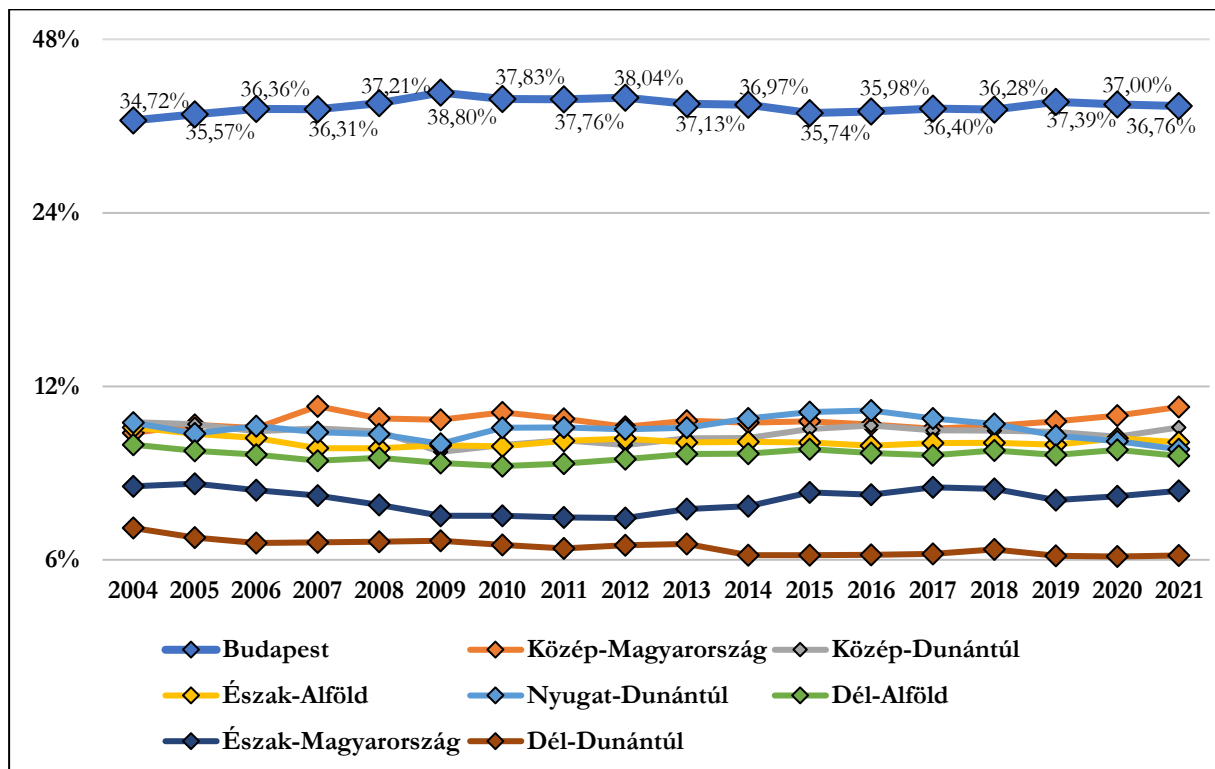
Forrás: KSH Adatbázis, 2023 alapján saját szerkesztés

A 7. ábra megmutatja, hogy Magyarország egyes régiói mekkora fajsúlyt képviselnek az ország gazdasági teljesítőképességéből. Amennyiben az ország régióinak a méretét azzal arányosítjuk, hogy mekkora a bruttó hazai termék (GDP) volumene, akkor látszik igazán, mennyire vízfejt az ország, hiszen annak több mint egyharmadát elfoglalja Budapest. A fővárosban az egy főre jutó GDP több

mint kétszer akkora, mint az országos átlag (6. ábra) és majdnem ötször annyi, mint Szabolcs-Szatmár-Bereg vagy Somogy vármegyékben.

Magyarországon a bruttó hazai termék alapján a regionális különbségek 2004 és 2021 között lényeges változáson nem estek át. A főváros, Budapest továbbra is kiemelkedő gazdasági központ, míg más régiókban az ipari, mezőgazdasági vagy szolgáltató szektorok erőteljesebbek. A regionális különbségek csökkentése és az egyenlőbb gazdasági fejlődés elősegítése továbbra is komoly kihívást jelent Magyarországon, melynek értelmében a regionális fejlesztési politikák és beruházások további pénzügyi támogatást igényelnek. Ezek hiányában a vidéki, elmaradottabb térségek és a prosperáló régiók között még inkább fokozódni fog az egyenlőtlenség mértéke.

Budapest Magyarország gazdasági teljesítőképességének valamivel több, mint egyharmadát képviseli, mely Európa-szerte, de világviszonylatban is unikálisnak mondható. Ezen mutatóban gyökeres változás nem prognosztizálható, ugyanis az országhatáron belül nem azonosítható egyértelmű ellenpólusa a fővárosnak, melynek hiányában garantálható, hogy a regionális különbségek továbbra is fennállnak majd.

8. ábra: A bruttó hazai termék (GDP) megoszlásának változása (%) Magyarország NUTS2 régióiban 2004 és 2021 között

Forrás: KSH Adatbázis, 2023 alapján saját szerkesztés

Magyarországon a bruttó hazai termék alapján a regionális különbségek 2004 és 2021 között lényeges változáson nem estek át (8. ábra). A főváros, Budapest, továbbra is kiemelkedő gazdasági központ, míg más régiókban az ipari, mezőgazdasági vagy szolgáltató szektorok erőteljesebbek. A regionális különbségek csökkentése és az egyenlőbb gazdasági fejlődés elősegítése továbbra is kihívást jelent Magyarországon, és a regionális fejlesztési politikák és beruházások további támogatását igényli.

Budapest Magyarország gazdasági teljesítőképességének valamivel több, mint egyharmadát képviseli, mely Európa-szerte, de világviszonylatban is egyedülálló. A problémát fokozza, hogy az Európai Unió kohéziós forrásai sem voltak képesek Budapest fajsúlyát mérsékelni. Ez a gazdasági

egyenlőtlenség – a legelmaradottabb régiókban – társadalmi feszültségekhez, szegénységhez és társadalmi kirekesztéshez vezethet. Az egyenlőtlenség következménye, hogy egyes térségekben magas arányú munkanélküliség, míg a fővárosban gyakran munkaerőhiánnyal szembesülünk. Ezen tendenciákban gyökeres változás nem prognosztizálható, ugyanis az országhatáron belül nem azonosítható egyértelmű ellenpólusa a fővárosnak, melynek hiányában garantálható, hogy a regionális különbségek továbbra is fennállnak majd.

Következtetések és javaslatok

A kutatás alapján a turizmus a nemzetgazdaságokban kiemelkedő fontosságú iparágként definiálható, különösen igaz ez az Európai Unióban. Az EU tagállamai Európa gazdag történelme, kulturális örökségei és természeti szépségei révén kiemelkedő vonzerőt képviselnek a turisták számára. Magyarország turizmusa a nemzetközi szinten ugyan nem nevezhető kiemelkedőnek, hiányoznak a klasszikus vonzerők, mint a tengerpartok, a magashegységek vagy a világtörténelem meghatározó épített emlékei. Ugyanakkor az ország épített, természeti, kulturális örökségei, valamint gyógyfürdői és gasztronómiai kínálata a belföldi és – elsősorban regionális szinten – a külföldi turistákat is vonzza. Főként a főváros, Budapest és a Balaton régiója a leglátogatottabb célpontok, azonban a vidéki régiókban is dinamikus fejlődő turisztikai célpontok azonosíthatók, amelyek egyre fokozódó vendégforgalmi mutatókkal bírnak. Regionális szinten a Nyugat-Dunántúl régió emelhető még ki, mely térség teljesítőképessége jól mutatja, hogy egy stabil és sokoldalú turisztikai iparág hogyan lehet ellenállóbb a válsághelyzetekkel szemben. A nyugati országrész példája alapján kijelenthető, hogy belföldi és külföldi vendégek egyensúlyának fenntartása, valamint a turisztikai attrakciók sokszínűsége hozzájárulhat a szektor stabilitásához.

A tanulmány alapján megállapítható, hogy a turizmus és a gazdasági folyamatok szorosan összefüggnek. A gazdasági válságok és a koronavírus járvány is negatív hatással volt a turizmus teljesítőképességére, melynek nyomai az elkövetkezendő években is éreztetik majd hatásukat. Magyarország társadalmi-gazdasági jóléti mutatói igen erős centralizáltságot mutatnak a főváros irányába. Budapest túlzottan is kiemelkedő gazdasági központ, melynek jól látható hatása van az országos viszonyokra. Az egy főre jutó GDP szignifikánsan magasabb a fővárosban, míg vidéken – Budapest torzító hatása miatt – jóval alacsonyabb az országos átlaghoz képest. Ennek okán igen jelentősek a fővárosi és vidéki, periférikus területek közötti gazdasági egyenlőtlenségek. A főváros fajsúlya tehát alapjaiban határozza meg az országos fejlődés dinamikáját és irányát. Magyarországon a már 2004-től jelenlévő Európai Unió kohéziós fejlesztési források sem voltak képesek a főváros túlzott dominanciáját mérsékelni, mely napjainkra már egyre komolyabb gazdasági kihívásokhoz vezetett a periférikus régiókban.

Konklúzióképpen megállapítható, hogy kulcsfontosságú a regionális különbségek és társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek csökkentése, melynek hiányában nem számíthatunk versenyképes turizmusfejlesztésre sem. Ebből kifolyólag a regionális fejlesztési politikák és beruházások további támogatást igényelnek az országban.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti és Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Hivatkozott források

- [1.] Albach, H. (2018): Strategies for Cities in Global Competition: An Essay on Spatial Economics and Management Science. In: Albach, H. – Meffert, H. – Pinkwart, A. – Reichwald, R. – Świątczak, Ł. (eds.): *European Cities in Dynamic Competition*. Springer, pp. 132–158. https://doi.org/10.1007/978-3-662-56419-6_8
- [2.] Bujdosó, Z. – Kovács, T. – Szűcs, CS. – Brambauer, ZS. (2016): "New" Direction of Urban Development from a Central European Perspective. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 11:(2). pp. 55–64. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0263358>
- [3.] Chikán, A. – Molnár, B. – Szabó, E. (2018): A nemzeti versenyképesség fogalma és támogató intézményi rendszere. *Közgazdasági Szemle*, 65(12): pp. 1205–1224. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2018.12.1205>
- [4.] Csath, M. (2017). A gazdasági teljesítmény és a versenyképesség kulturális meghatározottsága. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 5(5): pp. 7–22.
- [5.] Csorba, L. (2019): A turizmusra is kiterjedő átalakuló fogyasztói hatalom a fejlett piacgazdaságokban – szakirodalmi áttekintés. In: Gyurkó, Á. – Somodi-Tóth, O. (szerk.): *#Turizmus #szálloda #vendéglátás: Jubileumi kiadvány az Eszterházy Károly Egyetem Turizmus tanszék alapításának 10. évfordulója alkalmából*. Líceum Kiadó, Eger, pp. 41–53. <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/id/eprint/4739>
- [6.] Csugány, J. – Tánzos, T. (2019): A hazai turizmusban rejlő lehetőségek a negyedik ipari forradalom korszakában. In: Gyurkó, Á. – Somodi-Tóth, O. (szerk.): *#Turizmus #szálloda #vendéglátás: jubileumi kiadvány az Eszterházy Károly Egyetem Turizmus tanszék alapításának 10. évfordulója alkalmából*. Líceum Kiadó, Eger, pp. 41–51. <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/id/eprint/4740>
- [7.] Dicken, P. (2007): Global Shift. Mapping the Changing Contours of the World Economy. *Journal of Economic Geography*, 7(6): pp. 777–779. <https://doi.org/10.1177/14407833110470020604>
- [8.] Dobó, R. – Pintér, T. (2022a) Regionális különbségek alakulása különböző területi szinteken értelmezve Magyarországon. In: BGE Szemelvények. Budapesti Gazdasági Egyetem, Budapest, pp. 58–63. <https://doi.org/10.33565/MKSV.2023.01.02>
- [9.] Dobó, R. – Pintér, T. (2022b): Regionális jóléti különbségek alakulása Magyarországon az EU-csatlakozástól napjainkig. In: Csiszárík-Kocsir, Á. – Varga, J. – Garai-Fodor, M. (szerk.): *Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2022/2 kötet - Globális reakciók, lokális akciók a gazdaság rezilienciájának erősítéséhez*. Budapest, Magyarország: Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar, pp. 113–124.

- [10.] Dömötör, E. – Mátyás, L. – Balácsi, L. (2016): A gazdaság térbelisége, városok, régiók, kereskedelem és természeti környezetünk: Összegzés a COEURE-projekt tanulmányaiból, III. Közgazdasági Szemle, 63(6): pp. 673–696. <https://dx.doi.org/10.18414/KSZ.2016.6.673>
- [11.] Fekete-Fábián, Zs. – Jánosi, D. (2022): A 2008. és a 2020. évi válság hatása a hazai munkaerőpiacra és turizmusra. Területi Statisztika, 62(2): pp. 135–165. <https://doi.org/10.15196/TS620201>
- [12.] Gulyás, P. (2019): A turizmus szerepe az alföldi járások fejlettségében. A Falu 34(3): pp. 27–34.
- [13.] Gyurkó, Á. (2020): Az európai uniós turisztikai célú források területisége és hatásai az Észak-Magyarország régióban. In: Bujdosó, Z. – Dinya, L. – Csernák, J. (szerk.): XVII. Nemzetközi Tudományos Napok: Környezeti, gazdasági és társadalmi kihívások 2020 után. Líceum Kiadó, Gyöngyös, pp. 102–102.
- [14.] Gyurkó, Á. (2022): Magyarország vendégforgalmának teljesítményértékelése területi és keresleti szempontból 2019 és 2022 között, különös tekintettel Eger városának turisztikai teljesítő-képességére. Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok, 7(4): pp. 20–32. <https://doi.org/10.15170/TVT.2022.07.04.02>
- [15.] Jarkko, S. (2010): The Regional Economics of Tourism in Northern Finland: The Socio-economic Implications of Recent Tourism Development and Future Possibilities for Regional Development. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 3(2): pp. 91–113. <https://doi.org/10.1080/15022250310001927>
- [16.] Káposzta, J. (2014): Területi különbségek kialakulásának főbb összefüggései. Gazdálkodás, 58(5): pp. 399–412. <https://ageconsearch.umn.edu/record/206101>
- [17.] Káposzta, J. – Nagy, H. (2022): The Major Relationships in the Economic Growth of the Rural Space. European Countryside, 14(1): pp. 67–86. <https://doi.org/10.2478/euco-2022-0004>
- [18.] Kengyel, Á. (2012): Az Európai Unió kohéziós politikájának integrációs jelentősége és szabályozásának jövője. Közgazdasági Szemle, 59(3): pp. 311–332.
- [19.] Kovács, T. – Ruzsikai, Cs. Gy. – Vasvári, M. (2023): Veszteségtérképezés a Nagykunságban. In: Dobozi, R. – Mihalkó, J. – Pappné, Sziládi, K. (szerk.): Műszaki, technológiai és gazdasági kihívások a 21. században nemzetközi magyar nyelvű tudományos konferencia előadások és poszterek összefoglalói. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, p. 61.
- [20.] Kozák, A. – Bakos-Tóth, E. – Farkas, A. – Juhász, I. – Papanek, G. (2018): Munkavállalói elégedettség Heves megyében. Acta Carolus Robertus 8(1): pp. 129–143. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.274094>
- [21.] Laczkó, T. – Stocker, M. (2020): A 2017. évi hazai rendezésű nemzetközi sporteseményekre érkező külföldi turisták fogyasztásának nemzetgazdasági hatásai. Turizmus Bulletin, 20(2): 22–32. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2020v20n2.3>
- [22.] Lengyel, I. (2012): A kelet-közép-európai országok régióinak versenyképessége. In: Rechner, J. – Smahó, M. (szerk.): Járműipar és regionális versenyképesség: Nyugat- és Közép-Dunántúl a kelet-közép-európai térségben. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, pp. 191–229.
- [23.] Lukovics, M. – Farkas, B. – Lengyel, I. (2010): Regionális versenyképesség és területi kohézió az Európai Unióban. In: Süli-Zakar, I. (szerk.) A terület- és településfejlesztés alapjai II. Dialog Campus Kiadó, Budapest-Pécs, pp. 238–260.
- [24.] Lukovics, M. (2017): Regionális gazdaságfejlesztés: eltérő fejlettségű megyék versenyképességének összehasonlító elemzése. In: Lengyel, I. (szerk.): Két évtizedes a regionális tudományi műhely Szegeden: 1997–2017. JATEPress Kiadó, Szeged, pp. 294–315.

- [25.] Molnár, E. – Dézsi, Gy. – Lengyel, I. (2018): Debrecen gazdasága a hazai nagyvárosok mezőnyében. In: Péntes, J. (szerk.): Falu – város – periféria: határon innen és túl, Süli-Zakar István professzor emlékére. Didakt Kiadó, Debrecen, pp. 31–39.
- [26.] Nemes Nagy, J. (2009): Terek, helyek, régiók – A regionális tudomány alapjai. Akadémia Kiadó, Budapest, pp. 1–350.
- [27.] Kovács, Pálné, I. – Mezei, C. (2016) „Regionális politikai és területi kormányzási ciklusok Közép- és Kelet-Európában”. *Tér és Társadalom*, 30(4): pp. 54–70. <https://doi.org/10.17649/TET.30.4.2810>
- [28.] Paul, H. – & Grahame, T. (2006): Globalization and the future of the nation state. *Economy and Society*, 24(3): pp. 408–442. <https://doi.org/10.1080/03085149500000017>
- [29.] Péntes, J. (2011): A jövedelem szempontból elmaradott települések területi átrendeződése a rendszerváltozás után. *Foldrajzi Közlemények*, 135(1): pp. 59–69.
- [30.] Priatmoko, S. – Kabil, M. – Vasa, L. – Pallás, E.I. – Dávid, L. D. (2021): Reviving an Unpopular Tourism Destination through the Placemaking Approach: Case Study of Ngawen Temple. Indonesia. *Sustainability*, 13(12): pp. 1–21. <https://doi.org/10.3390/su13126704>
- [31.] Ritter, K. (2008): A helyi fejlesztés esélyei – agrár foglalkoztatási válság és területi egyenlőtlenségek Magyarországon. *Területi statisztika*, 48(5): pp. 554–572.
- [32.] Ritter, K. – Nagy, H. – Tóth, T. (2013): Hátrányos helyzetű vidéki térségek és helyi fejlesztési lehetőségeik egy Észak-magyarországi példán keresztül. In: Lukovics, M. – Savanya, P. (Szerk.): Új hangsúlyok a területi fejlődésben. JATE Press, Szeged, pp. 224–242.
- [33.] Sak, N. – Karymshakov, K. (2012). Relationship between tourism and economic growth: A panel Granger causality approach. *Asian economic and financial review*, 2(5): pp. 587–591.
- [34.] Simon, Á. (2017): Koltai Z.: Sikeres és versenyképes városok. *Piackutatás a magyar települések körében*. *Tér és Társadalom*, 31(1): pp. 135–139. <https://doi.org/10.17649/TET.31.1.2805>
- [35.] Süli-Zakar, I. – Lenkey, G. (2014): A vidék mint földrajzi periféria és az oktatás mint kitörési pont. *Educatio*, 23(3): 371–383. <http://hdl.handle.net/2437/225194>
- [36.] Szentes, T. (2012): A nemzeti versenyképesség fogalma, mérése, ideológiája. *Magyar Tudomány*, 173(6): pp. 680–691.
- [37.] Tóth, G. (2018): A térszerkezet átfogó vizsgálata az elérhetőség figyelembevételével. In: Péntes, J. (szerk.): Falu – város – periféria: határon innen és túl, Süli-Zakar István professzor emlékére. Didakt Kiadó, Debrecen, pp. 20–25.
- [38.] Tóth, J. (szerk.) (2016): Világföldrajz. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 54–713. Tóth, T. (2014): A regionális gazdaságfejlesztés alapjai. In: Káposzta, J. – Tóth, T. (szerk.): Regionális és vidékfejlesztési ismeretek. Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő, pp. 134–156.
- [39.] Papp, Zs. (2012): A turisztikai desztinációk versenyképessége–hogyan mérjük? Modellek és módszerek áttekintése. In: Bajmócy, Z. – Lengyel, I. – Málóvics, Gy. (szerk.): Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság. JATEPress, Szeged. 225–238.

Szerzők

Gyurkó Ádám

0009-0006-9522-6978

PhD

adjunktus

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Gazdaságtudományi Intézet

gyurko.adam@uni-eszterhazy.hu

Hamza Csaba

ügyvezető

plazahamza@gmail.com

Bujdosó Zoltán

0000-0002-5023-074X

Dr. habil., PhD

egyetemi tanár

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem

Vidékfejlesztési és Fenntartható Gazdaság Intézet

Bujdoso.Zoltan@uni-mate.hu

A műre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik:

[CC-BY-NC-ND-4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

